

України за поданням Кабінету Міністрів України. Керівник Антитерористичного центру при Службі безпеки України призначається Президентом України.

До складу координаційних груп при регіональних органах Служби безпеки України входять керівники регіональних органів Служби безпеки України, Головного управління Міністерства внутрішніх справ України в Автономній Республіці Крим, Головного управління Міністерства внутрішніх справ України в областях, містах Києві та Севастополі, відповідних органів з питань надзвичайних ситуацій і цивільного захисту населення, Київської, Севастопольської міських державних адміністрацій, у регіонах, де дислоковано підрозділи Прикордонних військ України, Управління державної охорони - їх командири, керівники, а також представники інших місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій.

МВС України здійснює боротьбу з тероризмом шляхом запобігання, виявлення та припинення злочинів, учинених з терористичною метою, розслідування яких віднесене законодавством України до компетенції ОВС; надає Антитерористичному центру при Службі безпеки України необхідні сили й засоби; забезпечує їх ефективне використання під час проведення антитерористичних операцій.

Міністерство оборони України, органи військового управління, об'єднання, з'єднання, військові частини Збройних сил України забезпечують захист від терористичних посягань на об'єкти Збройних сил України, зброї масового ураження, ракетної та стрілецької зброї, боєприпасів, вибухових і отруйних речовин, що знаходяться у військових частинах або зберігаються у визначених місцях; організують підготовку та застосування сил і засобів Міністерства оборони в разі вчинення терористичного акту в повітряному просторі, у територіальних водах України; беруть участь у проведенні антитерористичних операцій на військових об'єктах та в разі виникнення терористичних загроз безпеці України із-за її меж.

Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та в справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, підпорядковані йому органи управління в справах цивільної оборони й спеціалізовані формування, війська цивільної оборони здійснюють заходи щодо захисту населення й територій у разі загрози та виникнення надзвичайної ситуації, пов'язаних із технологічними терористичними проявами та іншими видами терористичної діяльності; беруть участь у заходах з мінімізації та ліквідації наслідків таких ситуацій під час проведення спеціальних операцій, а також здійснюють просвітницькі й практично-навчальні заходи з метою підготовки населення до дій в умовах надзвичайної ситуації соціально-політичного характеру.

Державний департамент України з питань виконання

покарань здійснює заходи щодо запобігання та припинення злочинів терористичної спрямованості на об'єктах кримінально-виконавчої системи.

Управління державної охорони України бере участь в операціях з припинення терористичних актів, спрямованих проти посадових осіб та об'єктів, охорону яких доручено підрозділам, підпорядкованим цьому Управлінню.

Отже, з метою вдосконалення діяльності системи запобігання та реагування на надзвичайні ситуації соціально-політичного характеру було б доцільно розробити положення про спільний оперативний штаб, що затвердить Президент України і в якому будуть відображені такі положення: поняття спільного оперативного штабу, основні завдання спільного оперативного штабу, організаційна система спільного оперативного штабу, а також визначено коло осіб, які можуть бути призначені комендантом території.

Література

1. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: підруч. / О.М. Бандурка. - Х.: Ун-т внутр. справ, 1998. - 480 с.
2. Дубко Ю.В. Управління органами внутрішніх справ в особливих умовах: монографія / [За ред. О.М. Бандурки]. - Луганськ: РВВ ЛАВС, 2004. - 776 с.
3. Майдыков А.Ф. Проблемы научного управления органами внутренних дел в особых условиях. / А.Ф. Майдыков // Совершенствование управления ОВД в особых условиях. Труды Акад. МВД СССР. - М., 1991. - С. 7-18.
4. Лаптий В.А. Понятие чрезвычайной обстановки и особых условий для деятельности органов внутренних дел / В.А. Лаптий // Бюллетень МВД Украины по обмену опытом работы органов внутренних дел. - 1994. - № 113/114. - С. 61-63.
5. Лаптий В.А. Порядок дій співробітників органів внутрішніх справ в екстремальних умовах: метод. рекомендації / В.А. Лаптий. - К.: Українська акад. внутр. справ, 1996. - 28 с.
6. Основы управления в органах внутренних дел: учеб. - Изд-е 4-е / [Под ред. А.П. Коренева]. - М.: Московск. акад. МВД РФ; ЦЮЛ "Щит", 2001. - 396 с.
7. Дубко Ю.В. Система управління органами внутрішніх справ в особливих умовах / Ю.В. Дубко // Бюлетень з обміну досвідом роботи. - 2001. - № 131. - С. 46-50.
8. Кузніченко С.О. Адміністративно-правовий режим воєнного стану: монографія / С.О. Кузніченко. - Х.: Право, 2014. - 232 с.

Сягровець В.А.

кандидат юридичних наук

доцент кафедри тактико-спеціальної та

вогневої підготовки

Надійшла до редакції: 01.12.2013

УДК 351.74:37.01

ЗНАЧЕННЯ ПОЧАТКОВОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ОВС

Початкова підготовка працівника органів внутрішніх справ є першим ступенем до професійної підготовки працівників рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ. Мета початкової та спеціальної підготовки полягає у формуванні в працівників особливостей, які сприяють ефективному

виконанню ними своїх функціональних обов'язків.

Ключові слова: початкова підготовка, спеціальна підготовка, професійна підготовка, працівники органів внутрішніх справ.

Начальная подготовка работника органов

внутренних дел является первой ступенью к профессиональной подготовке работников рядового и начальствующего состава органов внутренних дел. Цель начальной и специальной подготовки заключается в формировании у работников особенностей, которые способствуют эффективному выполнению ими своих функциональных обязанностей.

Ключевые слова: начальная подготовка, специальная подготовка, профессиональная подготовка, работники органов внутренних дел.

Elementary education of law enforcement officers are the first step to the professional education of privates and officers of the police. The purpose of elementary and special education is to build the employees of features that contribute to the effective performance of their duties.

Keywords: elementary education, special education, professional education, law enforcement officers.

Управління у сфері роботи з персоналом органів внутрішніх справ становить цілісну закінчену систему узгоджених і взаємопов'язаних процесів професійної орієнтації, прогнозування й планування кадрових потреб, відбору, професійної підготовки, розстановки та звільнення особового складу.

Професійна підготовка працівників рядового і начальницького складу органів системи Міністерства внутрішніх справ України в юридичній літературі визначається як організований і цілеспрямований процес оволодіння знаннями, уміннями та навичками, необхідними для успішного виконання оперативно-службових завдань [3].

Слід відзначити, що частково ці питання висвітлювалися в працях А.В. Дончука, І.Г. Кириченка, М.В. Корнієнко, А.М. Колодія та інших.

Метою статті є аналіз значення початкової та спеціальної підготовки працівників ОВС.

Завданнями є дослідження та розкриття значення початкової та спеціальної професійної підготовки працівників ОВС на сучасному етапі реформування системи органів внутрішніх справ.

У системі професійної підготовки особового складу ОВС встановлюються основні організаційні види навчання, які забезпечують його безперервність і послідовність: а) початкова підготовка; б) службова і бойова підготовка; в) стажування; г) самостійна підготовка; д) підвищення кваліфікації; є) перепідготовка; ж) навчання в аспірантурі, ад'юнктурі та докторантурі.

Основними завданнями професійної підготовки на сучасному етапі реформування системи ОВС необхідно вважати:

- навчання працівників умілому виконанню службових обов'язків відповідно до вимог принципу законності;

- забезпечення постійної готовності до виконання повсякденних оперативно-службових завдань, до ефективних дій в умовах складної оперативної обстановки;

- формування в працівників високих моральних якостей, почуття особистої відповідальності за виконання посадових обов'язків;

- удосконалення навичок керівного складу в навчанні підлеглих щодо впровадження в практику службової діяльності досягнень науки і техніки, передових форм і методів роботи, основ наукової організації праці й управління;

- досягнення високого рівня технічної підготовки особового складу.

Виконання основних завдань професійної підготовки, насамперед, має досягатись:

- постійною, цілеспрямованою організаційною роботою, спрямованою на вдосконалення професійної майстерності осіб рядового і начальницького складу;

- проведенням занять на високому теоретичному й методичному рівні;

- особистою участю керівного складу в організації проведення занять;

- високою методичною підготовкою керівників занять, активним і свідомим ставленням особового складу до підвищення своєї професійної майстерності;

- сучасною підготовкою навчальної бази та матеріальним забезпеченням навчального процесу;

- постійним і дієвим контролем за виконанням навчальних програм, теоретичних планів, а також засвоєнням матеріалу.

Працівники, вперше прийняті на службу в органи системи Міністерства внутрішніх справ на посади рядового, молодшого й середнього начальницького складу, до початку самостійного виконання службових обов'язків проходять спеціальний курс навчання - початкову підготовку.

Початкова підготовка проводиться послідовно двома етапами:

1) ознайомлювальний період навчання, який проводиться за місцем служби під керівництвом безпосередніх начальників і наставників;

2) навчання в навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ України або училищах професійної підготовки.

Ознайомлювальний період передбачає виконання таких завдань:

- ознайомлення з умовами та порядком проходження служби в ОВС, зі своїми правами й обов'язками, основними нормативними актами за профілем служби й праці, правилами носіння форменого одягу, матеріальною частиною зброї, оперативно-технічними засобами, внутрішнім розпорядком в органах і підрозділах;

- практичне навчання виконанню функціональних обов'язків;

- виховання необхідних моральних, психологічних і ділових якостей, дисциплінованості, свідомого ставлення до виконання своїх службово-оперативних завдань.

Зміст навчання в ознайомлювальний період визначається організаційними методичними вказівками й орієнтовними тематичними планами, які мають складатися для кожної категорії працівників зацікавленими службами разом з апаратами професійної підготовки. Відповідальність за організацію навчання в цей період покладається на начальників ОВС.

Під час проходження початкової підготовки категорично забороняється видавати працівникам табельну зброю, а також залучати їх до проведення оперативно-службових заходів, виконання яких пов'язане з ризиком для життя й здоров'я або може призвести до неправомірних дій з їх боку. Табельна зброя закріплюється за працівником після закінчення початкової підготовки.

Навчання працівників органів Міністерства внутрішніх справ здійснюється у відомчих навчальних закладах або спеціалізованих училищах професійної підготовки. Тривалість і зміст другого етапу підготовки для кожної

категорії працівників визначається окремо. Перелік навчальних закладів і спеціалізованих училищ, які здійснюють навчання, категорії працівників, їх кількість, а також тривалість навчання визначаються щорічним планом, який затверджує МВС України.

На курси початкової підготовки до училищ і закладів освіти приймають громадян України згідно з Положенням про проходження служби рядовим і начальницьким складом ОВС [1], які мають повну загальну середню чи вищу освіту, за направленням галузевих служб Міністерства внутрішніх справ, головних управлінь Міністерства внутрішніх справ у Криму, місті Київ і Київській області, управлінь Міністерства внутрішніх справ в областях, місті Севастополь та на транспорті, науково-дослідних установах і закладів освіти Міністерства внутрішніх справ України.

Порядок відбору кандидатів на навчання визначається Інструкцією про порядок прийому на курси початкової підготовки кандидатів на службу в ОВС на посади працівників міліції [4], в якій, зокрема, вказується, що відбір кандидатів для направлення на навчання до училищ і закладів освіти покладається на керівників галузевих служб, апарати роботи з персоналом і комплектуючі органи.

При визначенні кандидатів комплектуючі органи зобов'язані забезпечувати їх попередній професійно-психологічний відбір, проходження військово-лікарської комісії, перевірку рівня загальноосвітньої й фізичної підготовленості, проведення спеціальної перевірки. Результати вивчення та перевірок долучаються до особових справ кандидатів, які комплектуючі органи надсилають до училищ і закладів освіти для того, щоб вони були отримані останніми не пізніше, ніж за 15 днів до прибуття кандидатів на навчання. Документи, що надійшли несвоєчасно й з порушенням встановлених вимог, підлягають поверненню.

Юридичною підставою направлення кандидатів до училищ є рознарядка Міністерства внутрішніх справ України. Саме відповідно до неї комплектуючий орган направляє осіб, які пройшли ознайомлювальний період, до закладів освіти. При цьому кандидати повинні мати при собі направлення на навчання, одяг, особисті документи, письмове приладдя, предмети особистої гігієни, власні кошти на проїзд до місця навчання та на дорогу назад. Кандидати ж, які не прибули на навчання у визначений термін або не мають речового майна і документів, до випробувань не допускаються.

Із вказаного зрозуміло, що в процесі психологічної підготовки необхідно формувати такі характеристики у сфері інтелектуально-вольової діяльності, які безпосередньо відповідають оперативно-службовим вимогам. До таких слід зарахувати:

- професійно-психологічну орієнтованість особистості;
- професійно розвинуті психологічні якості (спостережливість, пам'ять, мислення тощо);
- вміння враховувати психологічні аспекти під час виконання посадових обов'язків;
- психологічну стійкість.

Як уже зазначалося, мета професійної підготовки полягає у формуванні таких вихідних особливостей працівників, які сприяють ефективному виконанню ними своїх функціональних обов'язків. Однак здібності людей неоднакові. Різні й темпи їх розвитку. Отже, для розвитку професійних здібностей у сфері підготовки особового складу необхідно, по-перше, під час відбору на службу й розстановки кадрів досліджувати їх потенційні

можливості, а по-друге, цілеспрямовано, з певним урахуванням специфіки майбутньої діяльності й потенційних можливостей особи розвивати необхідні якості фахівця в тій чи іншій сфері діяльності.

З огляду на це, належним чином організована психологічна підготовка повинна:

- перетворити процес розвитку багатьох компонентів професійних здібностей молодих працівників зі стихійного в планомірно здійснюваний;
- глибше оцінити професійні здібності курсантів, контролювати процес їх розвитку й здійснювати при цьому індивідуальний підхід;
- допомагати зрозумінню механізмів перетворення потенційних здібностей на професійно розвинуті;
- розвивати такі психологічні якості, як професійна пам'ять, спостережливість, витримка;
- формувати вміння ефективно користуватися мовою, мімікою, жестами, здійснювати рольову поведінку в інтересах вирішення оперативно-службових завдань;
- прищеплювати психологічну стійкість до труднощів, які виникають у процесі професійної діяльності.

Удосконалення психологічної підготовки працівників ОВС як складової їх професійної підготовки на сучасному етапі розбудови відомчої системи освіти має проводитися шляхом ширшого впровадження в навчальний процес таких морально-психологічних способів, як напруженість під час занять і збільшення фізичних та нервово-психологічних навантажень, забезпечення методики морально-психологічної підготовки щодо різних елементів ризику, максимального наближення умов навчання до реальних ситуацій [7, 9].

Так, напруження під час занять і збільшення фізичних і нервово-психологічних навантажень забезпечується інтенсивністю світлових і звукових подразників, відсутністю достатньої інформації про час виконання функціональних обов'язків, тривалою активною діяльністю в засобах захисту тощо. Внесення в процес морально-психологічної підготовки елементів небезпеки й ризику досягається подоланням складних перешкод в умовах безпосередньої фізичної небезпеки, форсуванням водних перешкод різними способами, проведенням стрільби у нічний час. Максимально наблизити умови навчання до реальних допоможе вмільний показ зброї, техніки й засобів захисту в дії, систематичне тренування в спеціальних засобах захисту, а також виконання на швидкість вправ зі зброєю та іншою оперативно-технічною технікою.

Складна оперативна обстановка в Україні вимагає від особового складу ОВС рішучих і невідкладних заходів щодо її стабілізації. Виваженість, чіткість, законність цих заходів прямо залежить від рівня професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу. Проте практика свідчить, що підрозділи виконують оперативно-службові завдання не стільки вміло, тактично грамотно, кваліфіковано використовуючи як вогнепальну зброю, так і заходи фізичного впливу та спеціальні засоби, скільки, як правило, за рахунок великої кількості працівників, задіяних в операціях, або зі застосуванням грубої фізичної сили чи інших неадекватних не правових дій [5]. У багатьох працівників органів і підрозділів внутрішніх справ спостерігається низький рівень знань нормативної бази по лінії служби, умов і порядку застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї, деякі з них погано володіють прийомами самозахисту й табельною зброєю. Значна

кількість особового складу майже не володіє прийомами рукопашного бою, має слабку фізичну підготовку [6].

Низький рівень професіоналізму під час виконання посадових обов'язків призводить до значних втрат серед особового складу. Так, за період 1991 р. та 11 місяців 1992 р. за різних обставин загинуло 261 і одержали поранення 1175 працівників [2]. У 2002 році при безпосередньому виконанні службових обов'язків загинуло 40 і поранено 215 працівників.

Питання особистої безпеки працівників органів системи МВС України при виконанні службових обов'язків і діях в екстремальних і надзвичайних ситуаціях можуть бути позитивно вирішені лише за умов термінового реального покращення спеціальної фізичної, тактичної, психологічної, вогневої підготовки особового складу, що вимагає докорінних змін в організації спеціальної підготовки та значного поліпшення матеріально-технічного й фінансово-економічного забезпечення цього процесу в усіх відомчих закладах освіти.

Практичне втілення в діяльність ОВС пріоритету безпеки працівників при виконанні службових обов'язків може бути результатом безперервної, постійної, системної, професійної підготовки, яка на сьогодні не виконує належним чином свого призначення й потребує якнайшвидшого оновлення відповідно до реальних суспільних вимог.

Реформуванню системи професійної підготовки повинні передувати розробка концепції спеціальної підготовки особового складу органів, підрозділів і навчальних закладів МВС України, в якій має бути передбачена характеристика бойової, фізичної, психологічної, тактичної підготовки з відображенням особливостей і специфіки цільового призначення, можливостей повного кваліфікаційного забезпечення функцій того чи іншого працівника. Разом з тим, система професійної підготовки персоналу ОВС повинна враховувати не тільки специфіку навчання залежно від рівня профілю закладу, а й забезпечувати наступництво змісту дисциплін на кожному з етапів навчання.

Першочерговими заходами щодо створення дієвої системи початкової та спеціальної професійної підготовки необхідно вважати такі:

- запровадити такий порядок проходження початкової підготовки вперше прийнятими працівниками, за якого особи рядового й молодшого начальницького складу будуть готуватися до служби на базі училищ професійної підготовки, а середній і старший начальницький склад - на базі вищих навчальних закладів МВС України;

- започаткувати безпосередню роботу з психологічного вивчення кандидатів на службу в ОВС шляхом проведення індивідуальних бесід, аналізу матеріалів особових справ, участі психолога в засіданні кадрової комісії;

- відновити на всіх рівнях наставництво та роботу ветеранів з молодими працівниками;

- запровадити в органах і підрозділах проведення цільових семінарів для обміну досвідом роботи з особовим складом, лекторіїв з етики та культури поведінки;

- з метою підвищення ефективності роботи з профілактики випадків суїциду серед особового складу розробити комплекс методик з цих питань для використання їх у системі службової підготовки;

- поширити практику, коли службова й бойова підготовка організовується начальниками служб, органів і підрозділів у робочий час і у встановлений день тижня й місяця;

- на базі навчальних закладів МВС проводити щорічні збори інспекторів бойової та службової підготовки, на яких розглядати питання організації й проведення занять з вогневої, фізичної підготовки, відпрацювання дій особового складу, задіяного відповідно до оперативних планів;

- відпрацювати заходи для оновлення в навчальних закладах фонду нормативних актів, організації видання навчальних посібників з методики й тактики дій працівників під час виконання оперативно-службових завдань.

Література

1. Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ України: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.1991 р. // Збірник нормативних актів України з питань правопорядку. - К., 1993.

2. Наказ МВС "Про підвищення рівня загальної та професійної культури, службової етики працівників органів внутрішніх справ та ролі керівників в організації виховної роботи" від 12.09.1992 р. № 538. - К., 1992. - 3 с.

3. Наказ МВС України "Про затвердження Настанови з організації професійної підготовки рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України" від 21.10.2000 р. № 759. - К., 2000. - 120 с.

4. Інструкція про порядок прийому на курси початкової підготовки кандидатів на службу в органи внутрішніх справ на посади працівників міліції: затверджена наказом Міністерства освіти України від 31.08.1999 р. № 662. - К., 1999. - 19 с.

5. Наказ МВС України "Про незадовільне виконання Комплексної програми вдосконалення роботи з кадрами та підвищення авторитету міліції, стан дисципліни та законності в ОВС України" від 26.06.1999 р. № 500. - К., 1999. - 4 с.

6. Рішення колегії МВС України "Про стан та заходи щодо удосконалення професійної підготовки, зміцнення дисципліни і законності серед особового складу органів внутрішніх справ України" від 15.07.1997 р. № бкм/2. - К., 1997. - 11 с.

7. Дончук А.В. Подготовка, переподготовка и повышение квалификации в правоохранительных органах / А.В. Дончук. - М.: Дело, 1993. - 121 с.

*Трояновський В.С.
викладач кафедри ТС та ВП ОДУВС
Надійшла до редакції: 07.12.2013*